

УДК 025.171:027.7(477.81) РДГУ

ФОНД РІДКІСНИХ І ЦІННИХ ВИДАНЬ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЯК ЧАСТИНА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Галина СЕМЕНЮК

*Наукова бібліотека Рівненського державного гуманітарного університету,
вул. Остафова, 31, м. Рівне, 33028, Україна, тел. (0362) 22-60-44*

Здійснено огляд фонду рідкісних і цінних видань Наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету. Наголошено на проблемі термінології та критеріїв відбору літератури до фонду рідкісних видань, вказано шляхи розв'язання цих проблем у Науковій бібліотеці РДГУ, визначено напрями вивчення та опрацювання колекцій.

Ключові слова: Рівненський державний гуманітарний університет, Наукова бібліотека, рідкісні видання, цінні видання.

Створення спеціалізованих фондів книжкових пам'яток, їх наукове опрацювання, забезпечення збереження та раціональної доступності для наукових і просвітницьких цілей є важливим завданням бібліотек. Також поштовхом до активізації роботи з вивчення та формування фонду рідкісних і цінних видань у Науковій бібліотеці Рівненського державного гуманітарного університету певною мірою стала і перевірка цього фонду на відповідність “Інструкції про порядок відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань з бібліотечних фондів до Державного реєстру національного культурного надбання”, затвердженої наказом Міністерства культури і мистецтв України № 708 від 20 листопада 2001 р.

На жаль, сьогодні у книгознавчій та бібліотечній науках терміни “рідкісна” “цінна книга” “книжкова пам'ятка” є неточними та дискусійними, відсутні і чіткі критерії визначення пам'яток різних рівнів (світового, національного, місцевого). Якщо рукописні книги і стародруки беззаперечно є об'єктами спеціалізованих фондів книжкових пам'яток, то видання XIX ст. потребують дещо іншого підходу до їх оцінювання. А що можна сказати про XX століття? Адже те, що сьогодні серед книжкової та періодичної продукції ще не є об'єктом для фонду рідкісної і цінної літератури, невдовзі потребуватиме змін у поглядах на їхню вартісність. Якщо сьогодні існують точні кваліфікаційні визначення брошури, мініатюрної книжки, альбому, то яким же має бути оптимальне визначення поліпшеного подарункового, цінного, унікального видання¹? Державні фахові законодавчі та нормативно-правові документи не дають чіткої та вичерпної відповіді на такі питання.

Ці причини призводять до того, що кожна бібліотека має своє бачення у формуванні таких фондів. Тому серед першочергових дій у цьому напрямі в Науковій бібліотеці РДГУ була розробка “Інструкції з формування фонду рідкісних та цінних видань”, на основі якої свого часу і було відібрано літературу до цього фонду. Найбільшу кількість у ньому становить література, видана до 1917 р., яка надійшла в дарунок

¹ Ковальчук Г. *Книжкові пам'ятки (рідкісні та цінні книжки) в бібліотечних фондах*: монографія. – Київ, 2004. – С. 9.

бібліотеці тодішнього Ровенського учительського інституту від Харківського і Одеського університетів, оскільки початково створений фонд бібліотеки нашого навчального закладу під час Другої світової війни було знищено майже повністю. Отже, було здійснено розподіл фонду на основний та історико-культурний, що по суті є фондом пам'яток історії та культури².

Серед видань цього фонду значна частина належить літературі XIX ст. Це книги з різних галузей знань – навчальна, наукова, довідково-енциклопедична, художня література. Серед місць видання переважають Київ, Львів, Варшава, Ляйпціг, Берлін, Рига, Одеса, Санкт-Петербург, Гомель та ін.

Цікавими для науковців та освітян є підручники та навчальні посібники, особливо ілюстровані, наприклад:

– Осиповский Т. Курс математики. – Ч. 2. – Санкт-Петербург, 1814. – 338 с.

– Тиндаль Д. Физика в простых уроках: пер. с англ. – Санкт-Петербург, 1881. – 193 с.

– Учебник практической логики: для сред. учеб. заведений / сост. И. С. Боровиковский. – Санкт-Петербург, 1881. – 119 с.

Фонд книжкових пам'яток містить і довідково-енциклопедичні видання XIX – початку XX ст., у тому числі:

– Энциклопедический словарь / изд. Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон; под ред. И. Е. Андреевского, К. К. Арсеньева, Ф. Ф. Петрушевского и др. – Санкт-Петербург, 1890–1907.

– Энциклопедия семейного воспитания и обучения. – Санкт-Петербург, 1900. – (“Родител. кружок” при Пед. музею).

– Полный русско-латинский словарь / сост. И. Ивашковским. – Санкт-Петербург, 1849. – 1070 с.

Невід'ємною складовою культури, освіти, важливим джерелом історичної інформації в Науковій бібліотеці Університету є періодичні видання з фонду рідкісної та цінної літератури, зокрема:

– Киевская старина: ежемесячный историч. журнал. – Киев, 1889; 1896.

– Современник: лит. журнал / изд. И. Панаевым, Н. Некрасовым. – Санкт-Петербург, 1849–1866.

– Былое: журнал посвященный истории освободительного движения. – Санкт-Петербург, 1906.

На сторінках цих видань представлено велику кількість наукових, науково-популярних, освітніх статей із різних галузей знань.

Художня література представлена у фонді рідкісних і цінних видань нашої бібліотеки творами українських та зарубіжних авторів, у тому числі й прижиттєвими виданнями:

– Франко І. З вершин і низин. – Львів, 1893 (2-ге вид.);

– Федькович Ю. Повісті і оповідання. – Львів, 1902 (перше повне видання);

– Короленко В. Г. Полное собрание сочинений. – Санкт-Петербург, 1914. – Т. 1;

– Записки о Южной Руси / изд. П. Кулишем. – Санкт-Петербург, 1856.

Чимало цінних книжкових видань залишило нащадкам і XX століття. Це книжки-мініатюри, факсимільні і репринтні видання (зокрема, рукописної спадщини): наприклад, факсимільне видання Остромирового Євангелія – книжкової пам'ятки XI ст. Прекрасним взірцем сучасного інтролігаторського мистецтва є книга: Україна – Козацька дер-

² Ковальчук Г. *Книжкові пам'ятки (рідкісні та цінні книжки)*... – С. 241.

жава: ілюстрована історія українського козацтва в 5175 світлинах / авт.-упорядн., керівник проекту, художн., фотогр., ілюстр. В. Недзьяк. – Київ: Емма, 2004. – 1215 с.: іл.

Не менш важливу частину фонду бібліотеки становлять видання української діаспори та сама україніка. Серед них цінною для нас стала колекція книг, яку подарував Український вільний університет (Мюнхен), Інститут дослідів Волині і товариства “Волинь” (Вінніпег) та ін. Наприклад:

– Мацьків Т. Гетьман І. Мазепа в західноєвропейських джерелах 1687–1709 рр. (з передмови Л. Винара). – Мюнхен, 1988.

– Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся (Красзнавчий словник від найдавніших часів до 1914 р.). – Вінніпег, 1984, 1986.

Те, що свого часу через ідеологічні перепони було недоступним для пізнання, тепер поступово повертається до наукового, культурного та освітнього обігу.

Сьогодні Наукова бібліотека РДГУ продовжує вирішувати питання зі створення відповідних умов для зберігання рідкісного і цінного фонду, а також забезпечення його раціональної доступності користувачеві. Зберігання книжкових пам’яток в основному ведеться у двох напрямках: консервації (реставрації) оригіналу або створення копії шляхом мікрофільмування чи оцифрування оригіналу. Зараз бібліотека РДГУ використовує лише перший напрямок і планує створити в подальшому необхідні умови для можливості оцифрування видань із фонду рідкісної і цінної літератури.

Значну увагу спрямовано на подальше вивчення та наукове опрацювання колекцій. Адже бібліотечний процес обробки рідкісних видань перетворюється у своєрідне наукове дослідження, що полягає в таких основних напрямках:

- вивчення історії комплектування фондів;
- їх подальше наукове опрацювання;
- складання бібліографічних покажчиків до фондів рідкісних і цінних видань;
- підготовка публікацій у періодичних виданнях і наукових збірниках.

Створено і уточнено систематичний та алфавітний каталоги книг і журналів із фонду рідкісних і цінних видань, формується аналогічна електронна база даних.

Своєрідним підсумком дослідницької роботи з вивчення цього фонду є випуск друкованого “Каталогу рідкісних видань із фондів Наукової бібліотеки РДГУ (1814–1944 рр.)”. Разом із тим очевидно, що колекція потребує подальшого розкриття.

Наступним етапом в їх дослідженні буде проведення паспортизації фонду. Адже крім основних елементів бібліографічного опису необхідно навести додаткові відомості щодо наявності маргіналій, автографів, дарчих написів, есклібрисів, печаток, штампів тощо³.

Ускладнює роботу і те, що тогочасні друкарні, видавничі установи, товариства-видавці здійснювали поліграфічне оформлення книг на свій розсуд, відсутність загальних правил (повністю або частково) ускладнює бібліографічне опрацювання документів⁴. Адже книжкові пам’ятки – це не тільки витвори друку, а і джерела для вивчення розвитку науки, культури, яке сприяє поверненню історичної пам’яті. Далі завдання розкриття і висвітлення фонду рідкісних і цінних видань Наукової бібліотеки РДГУ

³ Кравчук Н. Політика зберігання фондів наукової бібліотеки як засіб якісного інформаційного забезпечення науки та освіти // *Бібліотечний форум України*. – 2011. – № 1. – С. 27.

⁴ Мацібора Н. Дослідження колекцій рідкісних видань із фонду Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського // *Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаніка: історія і сучасність: доповіді та повідомл. Міжнар. наук. конф., Львів, 28–30 жовт. 2010 р.* / відп. ред. М. М. Романюк. – Львів, 2010. – С. 222.

та впровадження його до наукового обігу полягає у створенні таких каталогів: хронологічного, топографічного, видавництва та видавців, окремих серій та колекцій, факсимільних та репринтних видань, книжок-мініатюр. Потребують відповідного опису статті з періодичних видань цього фонду, і опрацьований матеріал буде доцільно відобразити у відповідному бібліографічному виданні.

Минають десятиліття. Дуже швидко сучасність стане історією. І якими б зручними не були сучасні електронні носії інформації, бібліотеки повинні зберігати книжкові пам'ятки, які сучасники отримали від попередніх поколінь, примножити їх і передати майбутнім поколінням, та завдяки ним підвищувати історичну і культурну самосвідомість народу.

THE FUND OF RARE AND VALUABLE EDITIONS OF THE SCIENTIFIC LIBRARY OF RIVNE STATE HUMANITARIAN UNIVERSITY AS A PART OF HISTORICAL AND CULTURAL HERITAGE

Halyna SEMENIUK

*Scientific Library of Rivne State Humanitarian University,
31, Ostafov Str., Rivne, 33028, Ukraine, tel. (0362) 22-60-44*

The Fund of Rare and Valuable Editions of the Scientific Library of Rivne State Humanitarian University has been analyzed. Emphasis was placed on the issue of terminology and criteria for selecting books to the Fund of Rare Editions. The article describes how the Scientific Library of Rivne State Humanitarian University tackled these issues. The trends in collections research and processing have been determined.

Keywords: Rivne State Humanitarian University, Scientific Library, rare editions, valuable editions.

ФОНД РЕДКИХ И ЦЕННЫХ ИЗДАНИЙ НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКИ РОВЕНСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО ГУМАНИТАРНОГО УНИВЕРСИТЕТА КАК ЧАСТЬ ИСТОРИЧЕСКО-КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ

Галина СЕМЕНЮК

*Научная библиотека Ровенского государственного гуманитарного университета,
ул. Остафова, 31, г. Ровно, 33028, Украина, тел. (0362) 22-60-44*

Проведён обзор фонда редких и ценных изданий Научной библиотеки Ровенского государственного гуманитарного университета. Подчёркивается проблема терминологии и критериев отбора литературы в фонд редких изданий, указаны пути решения этих проблем в Научной библиотеке РГГУ, определены направления изучения и обработки коллекций.

Ключевые слова: Ровенский государственный гуманитарный университет, Научная библиотека, редкие издания, ценные издания.

Стаття надійшла до редакції 23.03.2011

Прийнята до друку 19.05.2011